

HÂFİZ İSMAİL HAKKI'NIN (İZMİRLİ) TERACİM-İ AHVÂLİ

Ali Birinci

Son devinde yetişen ünlü din âlimlerinden İsmail Hakkı İzmirli'nin (İzmir, 1868-Ankara, 31 Ocak 1946) Başbakanlık Arşivinde Sicil-i Ahvâl Defteri'nde (C. 100, S. 225) bulunan sicili şimdiye kadar hakkında yazılan her iki kitapta¹ da kullanılmamıştır. İrtihâlinin 50. yıldönümü vesilesiyle 25 Temmuz 1900 tarihine kadar gelen hâl tercümesini, herhangi bir başka bilgi ilâvesinde bulunmaksızın, aynen neşrediyoruz.²

Hâfız İsmail Hakkı Efendi³ Merhum Hasan Efendi'nin oğlu olarak 1285'de (Hicri 1. günü 24 Nisan 1868), İzmir'de dünyaya geldi.⁴

Küçük yaşta Kur'an-ı Azimüşşan'ı

hıfz eylemiş ve bundan ötürü de Hâfız İsmail Hakkı olarak tanınmıştır. İzmir'de okuduğu rüştiyeden aliyülâlâ derece ve birincilikle mezun olduktan sonra⁵ tahsil için İstanbul'a gelerek Darü'l-muallimin-i Âliye'nin Edebiyat şubesinden aliyülâlâ derece ile (15 Ağustos 1894) mezun oldu. Bu meyanda Ulûm-u Arabiyeyi de ikmâl ederek Bayezid ve Fatih dersiâmlarından Hâfız Mehmed Hulûsi⁶ ve Merhum Hoca Şakir Efendi'den icazetnâme aldı.

Türkçe, Arapça ve Farsça konuşup yazıyor ve Fransızca'ya ise âşina bulunuyordu. Arapça isagoci risâlesine şerh olmak üzere *Miyarü'l-ulum* adıyla yazdığı kitabı (İstanbul, 1315, 9771 s.) 13 Kasım 1897 (1 Teşrin-i sâni 1313) tarih ve 439 numaralı resmi ruhsatla bastırılmıştır ve ilk eseridir.

İsmail Hakkı, 24 Ağustos 1891'de on mecdiye maaşla İzmir'de Namazgâh Mekteb-i İbtidaiyesi imlâ muallimliği ile meslek hayatına ilk adımını atmış ise de 4 Kasım'da bu vazifesinden istifa ederek 26 Kasım'da 100 Kuruş maaşlı İzmir

¹ Oğlu Celâleddin İzmirli tarafından verilen bilgiler daha sonra yazılanların da başlıca me hazını teşkil etmiştir: *İzmirli İsmail Hakkı*, İstanbul, 1946, 47 s., Hilmi Kitabevi; İkinci kitap ölümünün 50. senesinde basılmıştır: Sabri Hizmetli, *İsmail Hakkı İzmirli (1868-1946)*, Ankara, 1996, 158 s., Kültür Bakanlığı Yayını.

² Ali Çankaya, *(Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara, 1968-1969, c II. s. 1000-1007) İ. Hakkı'nın eserlerinin listesini vermektedir.

³ Sicil-i Ahvâlde bu isimle zikrediliyor.

⁴ Malî karşılığı olarak 1283 denmekte ise de bir yanlışlık olduğu açıktır.

⁵ Mekteb için yazılan semt adı Kıratre'dir. İzmirli (age., s.5) Kıratlı olduğunu bildiriyor.

⁶ Hayatı için: Ebül'ulâ Mardin (Önsöz ve ekler: İsmet Sungurbey), *Huzûr Dersleri*, İstanbul, 1966, c. II-III, s. 238-240, 927.

Mekteb-i İdadisi imam vekâletine sü-lüsan (üçte iki) maaşla seçilmiş ise de bir müddet sonra, Maarif Dairesi tarafından, ilk vazifesine iade edilmesi üzerine 13 Aralık 1891'de⁸ bu memuriyetinden ayrılmak zorunda kaldı. Bu arada idadinin Akaid-i Devriye derslerini fahri olarak vermişti. 11 Mart 1892 tarihinde, tahsil için İstanbul'a gitmek üzere, muallimliğinin bu ilk devresine hâtime çekerek İzmir'den ebediyen, mesleğinden muvakkaten ayrıldı.

Mezuniyetinden kısa bir müddet sonra, bu defa İstanbul'da, mesleğe dönen İ.Hakkı, Mekteb-i Mülkiye'nin Arapça muallimliğine tayin olundu (16 Aralık 1894).⁹ 18 Ekim 1896'da, irade-i seniye ile Mekteb-i Mülkiye'de kurulan Aşiret Mektebi'nin Arapça ve Akaid muallimlikleri de uhdesine ilâve edildi.¹⁰ Bir ay sonra 19 Kasım'da Fransızca ve Arapça kitapların muayene memurluğuna tayin edildi.¹¹ 13 Eylül 1897'de Aşiret Mektebinde derse girdiği sınıf-ı mahsusun lâgıvı üzerine buradan aldığı maaş kesilmiştir. Aynı senenin 20 Kasım'da Mekteb-i Mülkiye'de Arapça Muallimi Şakir Efendi'ye; 7 Mayıs 1898'den itibaren de Akaid Muallimi Cemal Efendi'ye vekâlet etmeye başlamıştır.¹²

تاریخ	محتوا
13 Aralık 1891	Mekteb-i İdadisi imam vekâletine sü-lüsan (üçte iki) maaşla seçilmiş ise de bir müddet sonra, Maarif Dairesi tarafından, ilk vazifesine iade edilmesi üzerine 13 Aralık 1891'de bu memuriyetinden ayrılmak zorunda kaldı.
11 Mart 1892	Bu arada idadinin Akaid-i Devriye derslerini fahri olarak vermişti.
11 Mart 1892	11 Mart 1892 tarihinde, tahsil için İstanbul'a gitmek üzere, muallimliğinin bu ilk devresine hâtime çekerek İzmir'den ebediyen, mesleğinden muvakkaten ayrıldı.
16 Aralık 1894	Mekteb-i Mülkiye'nin Arapça muallimliğine tayin olundu.
18 Ekim 1896	irade-i seniye ile Mekteb-i Mülkiye'de kurulan Aşiret Mektebi'nin Arapça ve Akaid muallimlikleri de uhdesine ilâve edildi.
19 Kasım	19 Kasım'da Fransızca ve Arapça kitapların muayene memurluğuna tayin edildi.
13 Eylül 1897	13 Eylül 1897'de Aşiret Mektebinde derse girdiği sınıf-ı mahsusun lâgıvı üzerine buradan aldığı maaş kesilmiştir.
20 Kasım	Aynı senenin 20 Kasım'da Mekteb-i Mülkiye'de Arapça Muallimi Şakir Efendi'ye;
7 Mayıs 1898	7 Mayıs 1898'den itibaren de Akaid Muallimi Cemal Efendi'ye vekâlet etmeye başlamıştır.

Sicil-i Ahval Desterinde İzmirli İsmail Hakkı Efendi

25 Temmuz 1900 tarihinde Maarif Nezaretine bağlı Encümen-i Teftiş ve Muayene'deki müşavirliği ile Mülkiye'deki Arapça muallimliği ile yine Arapça ve Akaid derslerine vekâlet vazifeleri devam ediyordu.

Bu arada kendisi dördüncü rütbeden Mecidi nişanına (14 Aralık 1897) ve Sahn-ı Bursa ruus-u hümayununa nail olmuştu (2 Şubat 1898).

⁷ İstanbullu Hâfız Ahmet Şakir Efendi Sultan Selim Camii'nde ders okutuyordu (Mardin, *age.*, s. 154).

⁸ Sicilinde idadiden ayrıldığı tarih 28 Şubat 1307, İstanbul'a gitmek için muallimlikten ayrıldığı tarih Kânun-ı evvel 1307 olarak verilmektedir, ki tarihlerde takdim-tehir yapıldığı açıktır.

⁹ Maaşı önce 400 kuruş; 23 Temmuz 1896'da 450 kuruş oldu.

¹⁰ 450 kuruş ek maaş verildi.

¹¹ Bu memuriyetteki 250 kuruşluk maaş, 13 Mart 1898'de 225 kuruşa; Mekteb-i Mülkiye'deki Aşiret Mektebi'nin 450 kuruşluk maaşı 405 kuruşa indirildi.

¹² Her iki vekâletine karşılık aynı ayı yan maaşlarını (360 ar kuruş) almıştır. 2 Haziran 1898'de Encümen-i Teftiş ve Muayene memurluğu maaşı 600 kuruş vaki kılındı.